

ШУМ

Михайло Анатолійович
Kaf.oblik.hif@gmail.com

к. е. н., доцент, завідувач кафедри,
Харківський інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університету

ЯКИМЕНКО

Оксана Євгенівна
oeyakimenko@gmail.com

старший викладач, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

ЛОГВІНОВ

Сергій Анатолійович
kostenko_ta@i.ua

магістрант, Харківський інститут
фінансів Київського національного
торговельно-економічного
університету

УДК 657.422.13

ПРОБЛЕМИ ВІДОБРАЖЕННЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ РАХУНКІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

THE PROBLEM OF ACCOUNTING FOR TRANSACTIONS USING ACCOUNTS SPECIAL PURPOSE

Статтю присвячено дослідженню проблемних питань відображення в обліку операцій з використанням рахунків спеціального призначення. Мета дослідження полягає в уточненні економічної сутності та практики застосування рахунків спеціального призначення в системі бухгалтерського обліку. Під час дослідження було розкрито специфіку призначення субрахунків 315, який слід використовувати для забезпечення функціонування СЕА ПДВ, та 316, який використовують для попереднього розподілу коштів в іноземній валюті, що надходять на користь власника рахунку. Отже, досліджувані об'єкти, незважаючи на суперечливий характер свого призначення та особливості використання, відносяться до складу активів підприємства.

* * *

Статья посвящена исследованию проблемных вопросов отражения в учете операций с использованием счетов специального назначения. Цель исследования заключается в уточнении экономической сущности и практики применения счетов специального назначения в системе бухгалтерского учета. В ходе исследования было раскрыто специфику назначения субсчетов 315, который используется для обеспечения функционирования СЭА НДС, и 316, который используют для предварительного распределения средств в иностранной валюте, поступающих в пользу владельца счета. Итак, исследуемые объекты, несмотря на противоречивый характер своего назначения и особенности использования, относятся к активам предприятия.

* * *

The article is devoted to the research of sustained issues of reflection in the system of accounting operations with the use of special purpose accounts. It is determined that over the past few years, there has been a change in the current legislation on the administration of value added tax, state regulation of export operations, which led to the emergence of new accounting objects and, accordingly, the emergence of new special-purpose sub-accounts in the area of accounting for transactions in accounts with banks. Consequently, the above-mentioned innovations caused a lot of questions about the nature and practice of using special-purpose accounts, which emphasizes the relevance of the research topic. The purpose of the study is to clarify the economic essence and the practice of using special-purpose accounts in the accounting system.

In order to comply with the requirements of the current legislation in order to streamline certain provisions of the Tax Code of Ukraine and legislative acts in the field of state regulation of foreign economic activity, the chart of accounts was supplemented by subaccounts 315 "Special accounts in national currency" and 316 "Special accounts in foreign currency". During the study, the specifics of sub-accounts 315 intended to be used to ensure the functioning of the system of electronic value-added tax administration, and 316, which are used for the preliminary allocation of foreign currency in favor of the account holder, are subject to mandatory sale (in the amount of 50%) in accordance with the requirements of the current legislation. Thus, the investigated objects of accounting, regardless of the contradictory nature of their purpose and peculiarities of use, are included in the assets of the enterprise and, therefore, should be reflected in the financial statements in accordance with the norms of the Accounting Standards (Standards).

Ключові слова: рахунки бухгалтерського обліку, законодавча база, податок на додану вартість, рахунки в банках, розподільчі рахунки, іноземна валюта

Ключевые слова: счета бухгалтерского учета, законодательная база, налог на добавленную стоимость, счета в банках, распределительные счета, иностранная валюта

Keywords: accounting records, legislative base, value added tax, bank accounts, distribution accounts, foreign currency

ВСТУП

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» встановлює вимоги щодо дотримання принципів бухгалтерських обліку при складанні фінансової звітності, зокрема, принципу повного висвітлення (фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фак-

тичні та потенційні наслідки операцій і подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її підставі), принципа превалювання сутності над формою (операції повинні обліковуватися відповідно до їх суті, а не тільки виходячи з юридичної форми), принципу єдиного грошового вимірника тощо.

Проте, протягом декількох останніх років відбулися зміни чинного законодавства щодо адміністрування податку на додану вартість, державного регулювання операцій з експорту, що призвело до появи нових об'єктів бухгалтерського обліку і відповідно появи нових субрахунків спеціального призначення на ділянці обліку операцій на рахунках в банках. А отже, вищезазначені новації викликали чимало питань щодо сутності та практики використання рахунків спеціального призначення, що підкреслює актуальність теми дослідження.

Теоретичну основу дослідження питань організації обліку операцій на рахунках в банках склали нормативно-правові акти, наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: А.Б. Борисов, Р.П. Дянів, Й.С. Завадський, А.Г. Загородній, В.Г. Золотогоров, Г.О. Партин, М.І. Савлук, В.С. Сухарський, А.І. Щетинін та інші.

МЕТА РОБОТИ полягає в уточненні економічної сутності та практики застосування рахунків спеціального призначення в системі бухгалтерського обліку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічним та інформаційним підґрунтям статті виступають наукові праці, матеріали Інтернет-сервісів з питань бухгалтерського обліку, нормативно-законодавчі акти тощо.

Під час проведення дослідження були використані методи аналізу, логічного узагальнення, порівняння, діалектичного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Згідно п. 3 наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку» від 18.06.2015 р. № 573 з метою впорядкування окремих положень Податкового Кодексу України та законодавчих актів в сфері ЗЕД План рахунків бухгалтерського обліку був доповнений наступними субрахунками: 315 «Спеціальні рахунки в національній валюті» та 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті». Ці субрахунки відкриті до основного рахунку 31 «Рахунки в банках», який призначено для обліку наявності та руху грошових коштів, що знаходяться на рахунках в банку, які можуть бути використані для поточних операцій.

Проте, Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Мінфіну від 30.11.99 р. № 291 визначено, що призначені субрахунки:

- 315 «Спеціальні рахунки в національній валюті» – для обліку коштів на рахунку у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, відкритому платнику податку в Казначействі, а також на інших спеціальних рахунках, відкритих у банку та / або органі Казначейства відповідно до законодавства, тощо;
- 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті» – для обліку коштів в іноземній валюті, що підлягають розподілу або додатковому попередньому контролю, у тому числі сум коштів в іноземній валюті, що підлягають обов'язковому продажу відповідно до законодавства [1].

Водночас, згідно із чинним законодавством банк відкриває клієнтові: поточні рахунки – за договором банківського рахунка; вкладні (депозитні) рахунки – за договором банківського вкладу.

Основний (поточний) рахунок призначений для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог українського законодавства [6].

На практиці банки відкривають поточні рахунки в національній та іноземних валютах або мультивалютні поточні рахунки, а також «особливі» поточні рахунки (зокрема, серед інших до них можуть бути віднесені рахунки із спеціальним режимом використання – відкриваються у випадках, передбачених законами України або актами КМУ).

Як можна побачити, призначення введених субрахунків не зовсім відповідає законодавчо встановленому порядку обліку операцій на рахунках в банку. Тому є необхідність в більш ретельному дослідженні практики застосування цих субрахунків.

Так, у зв'язку з впровадження системи електронного адміністрування податку на додану вартість (СЕА ПДВ) було запропоновано використовувати спеціальний рахунок, який відкривається у Державній казначейській службі України. Даний субрахунок призначений тільки для обліку грошових коштів, а не контролю реєстраційної суми ПДВ.

Для забезпечення інформування платників ПДВ щодо реквізитів рахунків, відкритих в системі електронного адміністрування ПДВ, Державна фіскальна служба України формує та направляє платнику податку електронне повідомлення про відкриття та реквізити ПДВ-рахунку за формою J(F)1490801. Сформоване повідомлення направляється на електронну адресу платника податку, яка наявна в базах даних ДФС на час формування такого повідомлення [2].

За дебетом субрахунку 315 відображається перерахування грошових коштів на рахунок в СЕА у випадках, передбачених в п. 2001.4 ПКУ, а саме:

- самим підприємством - платником ПДВ зі свого поточного рахунку для реєстрації вихідних податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних або для сплати в бюджет узгоджених податкових зобов'язань з ПДВ – у кореспонденції з кредитом субрахунку 311;

- Казначейством у випадку повернення надмірно сплачених грошових зобов'язань з ПДВ (повернення здійснюється за заявою платника, складеною в довільній формі) на підставі п. 43.4 ПКУ – в кореспонденції з кредитом субрахунку 6415.

Не можуть бути зараховані на рахунок в СЕА:

- зайво нараховані грошові зобов'язання за іншими податками і зборами, окрім ПДВ;
- помилково сплачені грошові зобов'язання, в тому числі з ПДВ.

За кредитом субрахунку 315 відображається списання грошових коштів з рахунку в СЕА, яке здійснюється відповідно до п. 2001.5 ПКУ:

- перерахування грошових коштів до бюджету (здійснюється Казначейством автоматично на підставі даних ряд. 18.1 декларації) у кореспонденції з дебетом субрахунку 641 / ПДВ;

- повернення на поточний рахунок коштів, що перевищують суму задекларованих до сплати податкових зобов'язань та суму податкового боргу з ПДВ (проводиться Казначейством автоматично на підставі даних додатку 4 до декларації) в кореспонденції з дебетом субрахунку 311. Відзначимо, що сума повернення не може бути більше, ніж реєстраційна сума на дату подання декларації [5].

Залишок коштів за дебетом субрахунку 315 на дату балансу відображається в рядку 1165 «Гроші та їх еквіваленти» Активу Балансу (Звіту про фінансовий стан) за формою № 1, № 1-м або № 1-мс.

Згідно з правилами, установленними НБУ, при зарахуванні коштів на інвалютні рахунки підприємства частина коштів надходить на поточний інвалютний рахунок безпосередньо, а частина – через розподільчий рахунок.

При цьому надходження, що потрапили на поточний рахунок через розподільчий рахунок, підлягають обов'язковому продажу в розмірі 50 % загальної суми такого надходження, за винятком, зокрема, таких видів надходжень:

- коштів, отриманих резидентами-посередниками і призначених для подальшого перерахування їх власникам (довірителям, принципалам, комітентам);
- благодійної допомоги на користь її набувача;
- помилкових переказів;
- інших надходжень.

Обов'язковому продажу підлягає іноземна валюта 1-ї групи Класифікатора інвалюти і банківських металів, затвердженого постановою Правління НБУ від 12.06.18 р. № 65, і російські рублі. Продаж інвалюти здійснюється з розподільчого рахунку без доручення клієнта виключно наступного дня після її зарахування із цього приводу [4].

Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкцією про його застосування, що затверджені постановою Правління НБУ від 11.09.2017 № 89, операції з клієнтами – суб'єктами господарювання (юрособами і фізособами-підприємцями) відображаються на балансових банківських рахунках класу 2 «Операції з клієнтами». Цей рахунок відкривається персонально кожному клієнтові та застосовується для обліку коштів, що підлягають розподілу або додатковому контролю, у тому числі в інвалюти, призначеній для обов'язкового продажу. Режим роботи рахунку для клієнта банку обмежений: про зарахування інвалюти та її списання з такого рахунку він дізнається з відповідних виписок банку, при цьому самостійно розпоряджатися грошима не може.

Розподільчий рахунок є транзитним: він використовується банком для обліку платежів на якийсь час до перерахування їх за призначенням згідно з нормативно-правовими актами або договорами [3].

Проте інвалюта, зарахована на розподільчий рахунок, безперечно, належить клієнтові, на користь якого вона зарахована. А гроші, перераховані з розподільчого рахунку на поточний рахунок, опиняються в повному розпорядженні клієнта.

Як видно, опис субрахунку 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті» повністю відповідає опису рахунку 260 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», наведеному в Інструкції № 89.

Таким чином, щодо коштів на субрахунок 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті», то вони належать до активів підприємства; а отже, рух грошей на розподільчому рахунку можна вважати господарською операцією. Залишок іноземної валюти на розподільчому рахунку можна вважати монетарною статтею балансу відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», а значить, щодо нього визначаються курсові різниці на дату балансу і на дату здійснення господарської операції – в її межах або за всією статтею, що визначається обліковою політикою підприємства).

ВИСНОВКИ

Перерахування сум ПДВ для реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних, а також для сплати узгоджених податкових зобов'язань з ПДВ здійснюється виключно на рахунок в СЕА і в бухгалтерському обліку відображається з використанням субрахунку 315 з подальшим відображенням списання ПДВ до бюджету.

Щодо коштів на субрахунок 316, то вони можуть бути визнані монетарними активами підприємства. Курсові різниці за монетарними статтями можна визначати на дату зарахування інвалюти на розподільчий рахунок. Крім того, на цю дату можна брати курс НБУ для визначення доходу від експорту товарів, робіт або послуг, коли першою подією в операції є отримання передоплати від нерезидента.

Список використаних джерел

1. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Інструкція затверджена у Міністерстві фінансів України від 30.11.99 р. № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
2. Про електронне адміністрування ПДВ. URL: mk.sfs.gov.ua/media-ark/local-news/print-207516.html
3. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: Інструкція затверджена Постановою Національного банку України від 11.09.2017 р. № 89. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26>
4. Про запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті та встановлення розміру обов'язкового продажу таких надходжень: Постанова Національного банку України від 12.06.2018 р. №65. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-18>
5. Податковий Кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?>
6. Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах: Інструкція затверджена постановою Правління НБУ від 12.11.03 р. № 492. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?>

References

1. About the Application of the Account of Accounts of Assets, Capital, Commitments and Business Operations of Enterprises and Organizations: The Instruction was approved by the Ministry of Finance of Ukraine from 30.11.99. № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (in Ukrainian).
2. About e-administration of value added tax. URL: mk.sfs.gov.ua/media-ark/local-news/print-207516.html (in Ukrainian).
3. About the Application of the Accounting Scheme of Banks of Ukraine: The Instruction was approved by the Resolution of the National Bank of Ukraine dated September 11, 2017 № 89. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26> (in Ukrainian).
4. About the introduction of mandatory sale of foreign currency

receipts and the establishment of the mandatory sale of such proceeds: Resolution of the National Bank of Ukraine dated June 12, 2018, № 65. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-18> (in Ukrainian).

5. Tax Code of Ukraine: Code of Ukraine dated 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?>

(in Ukrainian).

6. About the Procedure for Opening, Use and Closing Accounts in the National and Foreign Currencies: The Instruction was approved by the Resolution of the NBU Board dated November 12, 2003 № 492. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?> (in Ukrainian).